

Starý zákon v Markově evangeliu*

Jaroslav Sýkora

1. SLOVO NA ÚVOD

Vezmete-li si do rukou poslední vydání Bible, tzv. Český ekumenický překlad (ČEP), a vložíte-li si záložku na stránce prvního listu Nového zákona (NZ), velmi snadno zjistíte, že Starý zákon (SZ) je čtyřikrát objemnější než Nový zákon. Při tomto nepoměru stran vám bude ihned jasné, že starozákonní látka bude zcela jistě obsažena i v novozákonních spisech. My se nyní budeme zabývat úlohou určit toto množství, všimnout si, kterou starozákonní látku autoři novozákonních textů vybrali, a na závěr se pokusíme zjistit důvody, účel a způsob použití starozákonních veršů pro novozákonní texty.

Začneme s čísly. David Stern, americký překladatel NZ do angličtiny,¹ zprůhlednil svůj překlad tím, že tučnými písmeny označil všechny starozákonní verše, půlverše, slovní spojení, nebo dokonce jedno jediné slovo, které mělo ve starozákonních textech důležitou funkci a které v textech NZ našly svou novou zvěstnou úlohu. Stern uvádí, že 484 starozákonních pasáží je na stránkách NZ citováno 695krát. Zjistíme snadno, že nejvíce pasáží SZ je přejato z pěti knih Mojžíšových – a odtud nejvíce z Dt (82krát), z knih prorockých je nejvíce pasáží přejato z Izaiáše (129krát) a nejvíce pasáží SZ v NZ je z knihy Žalmů (145krát). Naproti tomu nejméně často jsou citovány knihy 2 Kr, Sd, Jon, Na (jen jedenkrát) a některé knihy nejsou citovány vůbec – Rt, Est, Pl, Kaz, Pís, 1 a 2 Pa, Ezd, Neh, Da, Abd, Sof. Zůstaňme ještě chvíli u čísel a učiňme krátký součet: z 39 knih SZ není v NZ citováno z 12 knih. Ani jedna pasáž nepochází ze sbírky pěti svátečních svitků (Rt, Est, Pl, Kaz, Pís), ani jedna z 1 a 2 Pa a ani jedna od pěti z dvanácti malých proroků.

Tato čísla nám dávají jasný obraz o známosti, důležitosti a častosti používání starozákonních knih v době prvního století, kdy žili Ježíš, jeho učedníci i apoštol Pavel. Proč je nejvíce pasáží z pěti knih Mojžíšových? Odpověď je jednoduchá. Všechny liturgické texty, které se v synagoze četly po celý rok, pocházely právě z pěti knih Mojžíšových (tzv. *paraša*). Proč Izaiáš? Protože právě texty tohoto proroka byly čteny nejčastěji jako druhé čtení v liturgickém roce synagogy (tzv. *haftara*). A proč žalmy? Protože žalmy sloužily jako dennodenní liturgické texty – modlitby, zpěvy a chvály, které byly v chrámu zpívány a recitovány. Tímto pravidelným a opakujícím se užíváním tyto texty díky své výsadní roli v roční liturgii synagogy „vešly do krve“ a do paměti Ježíšovi, apoštolům i věřícímu lidu silněji než všechny ostatní biblické knihy.

* Tato studie byla původně napsána na žádost ČKBD a svým charakterem a stylem byla určena pro rozhlasové čtení v radiu Proglas, tedy pro nejširší auditorium a laickou veřejnost. Její současná podoba je mírnou úpravou původního textu, opatřenou poznámkovým aparátem.

¹ D. H. STERN, *Jewish New Testament: A translation of the New Testament that expresses its Jewishness by D. H. Stern*, Maryland: Jewish New Testament Publications, 1997.

Počet starozákonních pasáží v NZ je vysoký, a to nás nutí, abychom vybrali jen jeden spis a ukázali si na něm, jak autor zařadil starozákonní látku do kompozice celého textu a co tím sledoval. Nejlépe k tomuto účelu poslouží Markovo evangelium (dále jen Mk), které „dává“ látku evangeliím podle Matouše a Lukáše. ČEP na všech stránkách při dolním okraji k jednotlivým veršům v textu uvádí řadu odkazů na další biblické knihy SZ i NZ, které jsou přístupné každému čtenáři Bible, a proto z nich vyjdeme i my. Napišeme-li si na list papíru pod sebe ty verše z Mk, ke kterým nám ČEP dává starozákonní odkazy, dozvíme se zajímavý údaj: je jich jedna sedmina z celého Mk! Tedy dost vysoký počet, abychom došli k závěru, že autor Mk velmi dobře znal starozákonní knihy a že pro kompozici svého evangelia použil jeho slovník, obraty, myšlenky a představy. Některé z těchto veršů jsou *doslovnými citáty*, jiné autorovi slouží jako *doklad o naplněném zaslíbení*, a třetí skupina veršů, ta nejpočetnější, jsou verše *podpůrné*, které odkazují na podobnou situaci ve SZ. Podívejme se nyní na některé z nich.

2. STAROZÁKONNÍ PASÁŽE NA STRÁNKÁCH MARKOVA EVANGELIA

2.1 Doslovné citáty

Začneme od první skupiny starozákonních pasáží, které jsme nazvali skupinou doslovných citátů. Napišme pro ukázkou vedle sebe dva texty v jejich znění, jak nám je nabízí ČEP, z nichž první bude mít své „domovské místo“ ve SZ a druhý „přenesené užití“ v NZ.

SZ		NZ (Mk)	
Mal 3,1	<i>Hle, posílám svého posla, aby připravil přede mnou cestu.</i>	1,1	<i>Je psáno u proroka Izaiáše:</i>
		1,2	<i>Hle, já posílám posla před tou tvou, aby ti připravil cestu.</i>
Iz 40,3	<i>Hlas volajícího: Připravte na poušti cestu Hospodinu. Vyrovnějte na pustině silnici pro našeho Boha!</i>	1,3	<i>Hlas volajícího na poušti: Připravte cestu Páně, Vyrovnějte mu stezky!</i>

Na obou verzích textů vidíme podobnosti, shody a odchylky. Prvně si všimněme, že autor Mk svou kompozici zahajuje citací veršů, které připisuje Izaiášovi. My ale v této chvíli již víme, že Izaiáš je autor jen druhého citátu (Mk 1,3), kdežto první citát je přejatý od proroka Malachiáše (Mk 1,2). O čem verše vypovídají? Každý z obou starozákonních veršů má své domovské místo ve větším celku textu, jehož obsahem je spoluvytvářen i obsah jednotlivého verše. U Mal 3,1 čteme: „*Hle, posílám*

² Verš užitý v Mk 1,2b je ve skutečnosti „redakční koláž“ veršů Mal 3,1 a Ex 23,20: „*Hle, posílám před tebou posla, aby tě opatroval na cestě a aby tě uvedl na místo, které jsem připravil.*“ Dějově i zvěstně verš postihuje událost exodu z otroctví do Zaslíbené země. Lid Izraele do Kenaanu doprovází posel Hospodinův.

*svého posla, aby připravil přede mnou cestu.*² Řečeno jinými slovy totéž, Bůh před svým příchodem, posledním a definitivním, vítězným a soudícím pošle posla, aby dokončil to, co nedokončily dlouhé generace kněží před ním – aby obrátil mysl a srdce lidu Izraele k Bohu – pokáním, obětí a dodržováním Mojžíšových přikázání. V rabínské tradici, kterou znal také autor Mk zde zmíněným Božím poslem je Eliáš (Mal 3,23). On, a spolu s ním Mojžíš, bude o krůček předcházet Mesiáše předtím, než nastane den Božího příchodu. Eliáš má mezi proroky a ostatními starozákonními postavami výjimečnou pozici. Eliáš nezemřel, ale byl za živa vyvýšen do nebes na ohnivém voze (2 Kr 2,11). Jak je tomu s druhým citátem? Izaiáš řekl: „*Hlas volajícího: Připravte na poušti cestu Hospodinu. Vyrovnajte na pustině silnici pro našeho Boha!*“ Ten volající hlas patří Bohu a jeho slova jsou určena lidu Izraele, který byl Babylónany přesídlen z Judska k městu Babel na břehu řeky Eufrat. Volající hlas Boží přesídlencům útěšnými slovy sděluje, že se doba jejich nedobrovolného vyhnanství nachyluje ke konci a s ní i míra nakupeného provinění za ne-víru, která byla nejvlastnější příčinou této bolestivé události. Bůh se opět sklání ke svému potrestanému lidu a Boží „návrat“ Izaiáš popisuje těmito obraznými obraty: *Připravte na poušti cestu, vyrovnajte mu na pustině silnici.* Nyní se vraťme zpět k Mk a nechme se jím poučit, jak a s jakým záměrem jeho autor použil oba verše pro svůj zvěstný záměr. Jeho kompozice evangelia je pro všechny čtenáře svědectvím VELKOLEPÉHO VYZNÁNÍ. V Mk se dočítáme o ztotožnění postavy Eliáše s postavou Jana Křtitele, který vystoupil na poušť a kázal o nezbytnosti pokání. Ztotožnění Jana Křtitele s Eliášem je velkolepé vyznání, které dává nezbytný počátek – rovněž vyznavačský – příchodu Mesiáše, jímž se podle svědectví víry Ježíšových žáků a současníků stal Ježíš, syn Josefův z Nazareta. Autor Mk použil známé starozákonné verše, z nichž první (Mal 3,1) se ve svém domovském místě vztahoval k Eliášovi a druhý (Iz 40,3) byl hlasem útěchy pro násilně přesídlený lid Izraele v babylónském meziříčí. Autor Mk jim dává nový obsah, jímž silou své víry vyznává, že Ježíš je Mesiáš a že Boží příchod, poslední a definitivní, vítězný a soudící je na dosah ruky.³

2.2 Verše dokládající naplnění předpovídaných zaslíbení

Druhá skupina starozákonních pasáží v NZ nejsou citáty, méně či více doslovné, ale verše, které rovněž spojuje těsné pojitko osobního vyznání. Jde o pasáže, které ve svém domovském výskytu v textu SZ *ukazují* na postavu Mesiáše a s velkou dějovou přesností předznamenávají jeho vlastnosti, skutky, situace a chování. Jedna z takových drobných scén z „předpovídaného příběhu Mesiáše“ je i scéna, která předvídá jeho příchod do Jeruzaléma v předvečer pašijových svátků. Přibližme si jejich obsah a znění v jejich domovském místě SZ a jejich podobu a funkci v kompozici Mk:

³ Srov. J. GNILKA, *Das Evangelium nach Markus (Mk 1–8,26)*, EKK, 3. vyd., Neukirchen – Vluyn: Neukirchener, 1989, s. 45.

SZ		NZ (Mk)	
Za 14,4a	<i>V onen den stanou jeho nohy na hoře Olivové, ležící na východ od Jeruzaléma.</i>	11,1	<i>Když se blížili k Jeruzalému, k Betfage a Betánii u Olivové hory, poslal dva ze svých učedníků</i>
Gn 49,11a	<i>Své oslátko si přiváže k vinné révě, mládě své oslice k révovi.</i>	11,2	<i>A řekl jim: „Jděte do vesnice, která je před vámi, a hned, jak do ní vejdete, naleznete přivázané oslátko, na němž dosud nikdo z lidí neseděl. Odvažte je a přiveďte!“</i>
Za 9,9	<i>Rozjásěj se, sijónská dcero, Dcero jeruzalémská, propukni v hlasy! Hle, přichází k tobě tvůj král, spravedlivý a zachráněný, Pokořený jede na oslu, na oslátko, osličím mláděti.</i>	11,7.8	<i>Oslátko přivedli k Ježíšovi, přehodili přes ně své pláště a on se na ně posadil. Mnozí rozprostřeli na cestu své pláště a jiní zelené ratolesti z polí.</i>

V Za 14,4a čteme, že v onen den, den Hospodinův, Hospodinovy nohy stanou na hoře Olivové. I zde jde – tak jako ve všech prorockých textech z období mezi 7.–5. stol. př. Kr. – o sdělení velmi intenzivní naděje v Hospodinův příchod – poslední, definitivní, vítězný a soudící. V odstavci Za 14,1–5 čteme, že lid Izraele bude obklopen vojenskými jednotkami cizích národů, které obsadí Jeruzalém a vyplní jeho obyvatele. Hospodin proti nim vystoupí sám, ne jako Jozue, vůdcovské postavy z doby soudců či král David. Nepřátele lidu Izraele přemůže Hospodin bez prostředníka. Jeho sestup do vyplněného města nám autor Zachariášova proroctví zvýraznil krásnou obraznou řečí, která jeho triumfálnímu příchodu v onen den dává přesvědčivý plastický ráz: *jeho nohy stanou na Olivové hoře*. Hospodin spočine na výčnělku pásma vrchů mezi Judskou pouští a údolím Gíchon na Olivové hoře a město Jeruzalém se pod ním bude skvět a chvět jako jablko na třesoucí se dlani. – Srovnajme nyní Za 14,4a s Mk 11,1 a ptejme se, co oba verše spojuje a dělí, a proč je překladatelé ČEP dávají do souvislosti. Odpověď je patrná okamžitě. Ježíš se blíží k Olivové hoře cestou do Jeruzaléma z vesnice Betfage. Zeměpisně cesta vede právě tudy. Jakákoliv jiná volba by byla zacházka.⁴ Ale autoru Mk jde méně o zeměpis a více o vyznání. On zná Zachariášovo proroctví o příchodu dne Hospodina a má ho živě před očima, když komponuje své evangelium. Ježíšův vjezd do Jeruzaléma připodobňuje příchodu Hospodina – poslednímu, definitivnímu, vítěznému a soudícímu. A autoři ČEP si velmi vnímavě všimli této podobnosti veršů a obsahu vyznání, které autor Mk zmínkou o Ježíšově vjezdu do Jeruzaléma v předvečer pašijového týdne sledoval.

Podívejme se na další verš SZ v tomto bloku, na který autor Mk navazuje, a ozejmeme si jeho domovské místo. V Gn 49,11a čteme: *„Své oslátko si přiváže k vinné révě, mládě své oslice k révovi.“* Asi vás překvapí, že tento verš z předposlední kapitoly Gn se nevztahuje k člověku, ale ke kmeni Juda. Celá kapitola, z níž je verš vyňat, obsahuje závěrečná slova požehnání, jimiž se umírající Jákob loučí se svými 12 syny. V jeho slovech nicméně nenajdeme ani stopy po emocionálním prožívání svého

⁴ Proti J. GNILKA, *Das Evangelium nach Markus (Mk 8,27–16,20)*, EKK, 3. vyd., Neukirchen – Vluyn: Neukirchener, 1989, s. 116, který nesprávně uvádí, že Olivová hora nestála na poutní cestě z Betfage do Jeruzaléma, nýbrž že byla místem modlitby, jak dokládá Ez 11, 23 a 2 S 15,32. Autor této studie nepopírá její starozákonní význam, ale jeho osobní zkušenost terénu mu dovoluje s uvedenou argumentací nesouhlasit.

stavu, ale velmi vyvážené obrazy, které jsou prorockým vhladem do „osudu“ kmenů, u jejichž zrodu Jákobovi synové stojí. Stanou se společně zakladateli velkého kmenového svazku a budoucími dědici zaslíbené země Kanaán. Jakob se obrací jednotlivě ke každému z nich a Juda je na řadě jako čtvrtý. Od otce zaslechne tato slova (Gn 49, 8–12):

Tobě, Judo, tobě vzdají čest tví bratři. Na šíji nepřítel dopadne tvá ruka; synové tvého otce se ti budou klanět. Mládě lví je Juda. S úlovkem, můj synu, vystoupil jsi vzhůru. Stočil se a odpočíval jako lev, jak lvíce. Kdo ho donutí, aby povstal? Juda nikdy nebude zbaven žezla ani palcátu, jenž u nohou mu leží, dokud nepřijde ten, který z něho vzejde; toho budou poslouchat lidská pokolení. *Své oslátko si přiváže k vinné révě, mládě své oslice k révovi.* Oděv svůj vypere ve víně, háv knížecí v krvi hroznů. Oči bude mít tmavší než víno, zuby bělejší než mléko.

Mezi 12 bratry, syny otce Jáкова má Juda výsadní pozici; všichni jeho bratři – budoucí zakladatelé kmenů – mu vzdají poctu a budou mu politicky i nábožensky podřízeni. Dějiny starozákonního Izraele tuto předzvěst naplnily. Judské království ztratilo svou samosprávu jako poslední, až v roce 597 př. Kr. Juda má mezi ostatními kmeny a zeměpisnými místy jejich usídlení výsadní pozici díky Jeruzalému, chrámu a předzvěsti narození Mesiáše. Výjimečnost Judy a mesiášská postava stojí ve středu Jákobova požehnání Judovi. Říká mu: *„Juda nikdy nebude zbaven žezla ani palcátu... dokud nepřijde ten, který z něho vzejde; toho budou poslouchat lidská pokolení.“* Mesiáš v Jákobových slovech je zviditelněn i zdánlivě nedůležitým detailem o oslátku, které si budoucí král pořídí. Osel je mesiášské zvíře.⁵ Jákob ho zmíní dokonce dvakrát: 1. *Své oslátko si přiváže k vinné révě, 2. mládě své oslice k révovi.* – V tuto chvíli již snadněji pochopíme, jak a proč autor Mk obsah verše Gn 49,11a použil pro zvěstný záměr vlastní kompozice. Ví, že Mesiáš musí do Jeruzaléma přijet na mesiášském zvířeti, jímž je oslátko, a ve své víře vyznává, že tím Mesiášem je Ježíš. Proto Ježíš do Jeruzaléma nemohl přijít pěšky, být přinesen na nosítkách nebo přijet na koni či velbloudu. Mesiáš musel do Jeruzaléma přijet na oslátku. Kdyby se tak nestalo, totožnost Ježíše s Mesiášem by byla nebezpečně zpochybněna.

Podívejme se ještě jednou na další verš SZ v tomto bloku, na který autor Mk navazuje, a ozřejmíme si jeho domovské místo. Rozvíjí a upřesňuje předcházející obraz Mesiáše a oslátko. V Za 9,9 jsme četli: *„Rozjášej se, sijónská dcero... přichází k tobě tvůj král, spravedlivý a zachráněný. Pokořený jede na oslu, na oslátku, osličím mláděti.“* Tento verš je klíčem porozumění mesiášské postavy a jejích vlastností. Mesiáš bude spravedlivý, zachráněný (= spasený) a pokořený (= pokorný). Nepřijede do Jeruzaléma jako silný vládce v procesí slonů, velbloudů, koní a ozbrojených doprovodných jednotek, ale jako chudý, tichý a nenásilný služebník na neobyčejnějším domácím zvířeti – na oslu. Jakou autoritu asi mohl Ježíš mít a jaký dojem a jakou pozornost jízdou na oslu asi vyvolal? V Mk 11,7.8 čteme, že mu jeho učedníci vzdávali poctu jako králi.⁶ *Oslátko přivedli k Ježíšovi, přehodili přes ně své pláště... mnozí rozprostřeli na cestu své pláště a jiné zelené ratolesti.* Ve vyznání autora Mk se Zachariášovo proroctví naplnilo. Král – Ježíš, který přijíždí do Jeruzaléma, je znamením počátku velkých změn a příchodu nového věku.

⁵ Srov. tamtéž, s. 117.

⁶ Tato scéna upomíná na průvodní děj při intronizačním ritu. Srov. 1 Kr 1,38–40; 2 Kr 9,13.

2.3 Verše podpůrné

Nejpočetnější skupina veršů, které ČEP svým čtenářům nabízí, jsou odkazy novozákonní látky na verše SZ, 1. které jsou vázány podobným motivem, situací, myšlenkou a údajem, který je již vinou svého stáří neprůhledný a tím nejasný, a 2. které se opírají o právní výrok ze zákoníku v pěti knihách Mojžíšových. Nenajdeme zde ani citáty a ani doklady naplnění starozákonního zaslíbení a proroctví v příběhu Ježíše Krista. Vyberme si libovolně jeden z každé podskupiny podpůrných veršů a ukažme si na nich, jak nám pomohou objasnit kompoziční a zvěstný záměr autora Mk.

2.3.1 Objasňující verše s přímým vztahem

SZ		NZ (Mk)	
Ex 24,8	Mojžíš vzal krev, pokropil lid a řekl: „Hle, krev smlouvy, kterou s vámi uzavírá Hospodin na základě všech těchto slov.“	14,24	A řekl jim: „Toto jest má krev, která zpečetuje smlouvu a prolévá se za mnohé.“

Už zběžný pohled na oba verše napoví, že je mezi nimi přímý vztah, který tkví ve stejném motivu. Díky této podobnosti může jeden verš objasnit verš druhý. Tím společným motivem obou je smlouva, jejíž výjimečný, převratný význam je zviditelněn krví. Krev má v orientálním myšlení hodnotu života samého. Čteme-li oba verše pozorněji, zjistíme, že jsou mezi nimi i nepatrné rozdíly. V Ex smlouvu prostřednictvím Mojžíše uzavírá Hospodin s lidem Izraele a každý ze shromážděných okusí její vlhkost a barvu, každý se jí dotkne, každý je jí pokropen. Je to krev obětních býčků. V Mk smlouvu uzavírá Ježíš, sám za sebe, během večere velikonočního beránka. V kruhu kolem stolu sedí úzký kruh jeho učedníků, kteří zde zastupují všechny lid. V okamžiku promluvy k učedníkům Ježíš krví nekropí, ani ji neprolévá. V poháru před ním je víno a ták s nekvašeným chlebem. Ježíš žehná Hospodinu za dary vína a chleba a říká: *Toto je má krev*. Učedníci rozumějí dobře tomuto obrazu, tomuto přirovnání. Vědí, jak mají přijímat jeho slova a nepohoršují se nad nimi. Vědí, že za pozření krve by podle Mojžíšova zákona byli ukamenováni. Rozumějí svému mistru jako by řekl: toto víno, čiré a rudé, tolik podobné krvi člověka a zvířete, je znamením mé smrti, mého blízkého konce. Již brzy bude za vás prolita a stvrdí význam mého poslání mezi vámi.⁷

⁷ Srov. také P. POKORNÝ, *Výklad evangelia podle Marka*, Praha: Kalich, 1974, s. 286: „Lámání chleba tedy zpřítomňovalo Ježíše, pití ze společného kalicha připomínalo význam jeho smrti.“ Trochu odlišně tuto „identifikační formuli“ Ježíšovu vykládá T. SÖDING, *Glaube bei Markus*, Stuttgarter Biblische Beiträge 12, Stuttgart: Verlag Katholisches Bibelwerk, 1985, s. 180: „Daß Jesus den Jüngern Brot und Wein reicht, ist ein Zeichen dafür, daß er selbst sich ihnen – als der auf den Tod Zugehende – darreicht, daß er selbst sich ihnen mit-teilt und hingibt.“

2.3.2 Odkazy na právní výroky

Začneme tentokrát z druhého břehu, od verše NZ, jak ho pro nás ve velikonočním (= pašijovém) příběhu vyličil autor Mk. První ukázka je z Mk 14,56:

SZ		NZ (Mk)	
Dt 17,6	<i>Ten, kdo má zemřít, bude usmrčen na základě dvou nebo tří svědků. Nebude usmrčen na základě výpovědi jediného svědka.</i>	14,56	<i>Mnozí sice proti němu křivě svědčili, ale jejich svědectví se neshodovala.</i>

Dějový rámec oddílu Mk 14, 53–65, z něhož je verš 56 vyňat, je tento: zatčený Ježíš je přiveden před shromáždění kněží, starších, zákoníků a předsedajícího velekněze. Celé shromáždění jednotně projevuje svou vůli, aby Ježíš byl popraven podle Mojžíšova zákona. Jednotliví žalobci uvádějí důvody obžaloby a obvinění. Avšak trestní rozsudek může být podle Dt 17,6 uskutečněn až tehdy, je-li obvinění pravdivé. Jeho pravdivost se prokáže a potvrdí na základě shodných svědectví tří žalobců. Starozákonní verš, o který se autor Mk v procesu s Ježíšem opírá, aniž by ho citoval či připomínal, nám – moderním čtenářům evangelií – ujasní jeden z důležitých detailů „trestního zákoníku“ lidu Izraele v biblickém období, bez něhož bychom bez porozumění jen zalapali po dechu a nechali se připravit o dramatický sled soudního líčení, který – k velké bolesti – později skončil Ježíšovou popravou.

Jiný verš z téže podskupiny:

SZ		NZ (Mk)	
Lv 24,16	<i>Kdo bude lát jménu Hospodinovu, musí zemřít. Celá pospolitost ho ukamenuje. Jak host, tak domorodec zemře, jestliže bude lát jménu.</i>	14,64	<i>Slyšeli jste rouhání. Co o tom soudíte? Oni pak všichni rozhodli, že je hoden smrti.</i>

I v tomto verši, který je z téhož textového oddílu jako předchozí verš, se skrytě zrcadlí právní výrok, který znali a uznávali přítomní členové soudní rady, přísedící i autor Mk. Týkal se rozsudku za znevážení Božího jména, za rouhání. Rozsudek právní moci v procesu s Ježíšem se tedy opět musel opřít o autoritu zákona. Tentokrát tak, jak byl formulován v Lv 24,16: *Kdo bude lát jménu Hospodinovu, musí zemřít.* Co řekl Ježíš tak rouhavého, že za to byl odsouzen? Odpověď najdeme ve verších 61 a 62: *Opět se ho velekněz zeptal: „Isi ty Mesiáš, Syn Požehnaného?“ Ježíš řekl: „Já jsem. A uzříte Syna člověka sedět po pravici Všemohoucího a přicházet s oblaky nebeskými.“* Sebevědomé Ježíšovo přiznání k vlastnímu mesiášství před veleradou nebylo nejvlastnější příčinou, proč byl Ježíš odsouzen za rouhání, ač kvůli svému mesiášskému nároku byl veleradou vyslýchán. Stalo se tak kvůli tomu, že ve svém vyznání a přiznání spojil své mesiášství a Mesiášovo vzkříšení v jedno. Věty *Já jsem a Uzříte Syna člověka sedět po pravici Všemohoucího a přicházet s oblaky nebeskými* byla mezi Židy nová, dosud neznámá představa mesiáše vzkříšeného před koncem věků, kterou nemohli přijmout. Odsoudili tedy ji i toho, kdo ji vyslovil.⁸

⁸ Srov. POKORNÝ, *Výklad evangelia podle Marka*, s. 304; GNILKA, *Das Evangelium nach Markus*, s. 280.

3. SLOVO NA ZÁVĚR

Cestou srovnávání výkladů domovských veršů ze Starého zákona a jejich přenesení, nového užití v Markově evangeliu jsme definovali jejich sémantický posun. Uvedených osm vybraných veršů Mk, z celkového počtu 695 starozákonních veršů v NZ, nám posloužilo jen jako úvod do této problematiky. Dověděli jsme se o třech typech veršů: 1. o doslovných citátech, 2. o verších dokládajících naplnění zaslíbení a 3. o verších objasňujících a podpůrných, které se dále dělily na právní výroky a objasňující verše v přímém vztahu. Tento zanedbatelný počet ukázek splnil svůj záměr a přidavkem odhalil jistou skutečnost: ukázal sice propojenost obou zákonů a závislost NZ na SZ, odkryl ovšem také fakt, že mezi SZ a NZ není organická jednota. SZ nevede k NZ! Doslovné citáty starozákonních textů v Mk zaznamenávají sémantický skok a jsou užity účelově bez respektu k jejich domovskému kontextu ve SZ. Verše mající dokládat naplnění předpovídaných zaslíbení jsou napříč původnímu smyslu kompozičně včleněny do evangelií jeho redaktorem, a to na základě jeho osobního vyznání. Znehodnocuje tak prvotní kérygma veršů.⁹ Jejich vzájemné spojení je přesto evidentní. Jasně to ukázal třetí typ veršů – objasňujících a podpůrných. SZ dovykládá danosti – právní, společenské, kulturní, technické, částečně i náboženské, myšlenkové, výrazové atd. Oba zákony jsou teologicky autonomní a proto rovnocenné.¹⁰ Proto jen rovnocenná znalost obou odhalí velkolepost Božího zjevení, které se oba zákony snaží vlastními výrazovými prostředky postihnout.¹¹

⁹ Srov. E. ZENGER, *První zákon: Židovská Bible a křesťanství*, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1999, s. 99–104.

¹⁰ Srov. tamtéž, s. 148.

¹¹ Srov. E. ZENGER aj., *Einleitung in das Alte Testament*, Stuttgart: Kohlhammer, 1998, s. 14.